

Vilardell, *Monografies dels pobles de Cat.* II, 77). MilàF ho observa en un romanç recollit a l'Espluga de Francolí: «Sant Josep és, lo meu pare - que no porti cap dineró, / san Josep balli an la cama dreta - N. Sinyó fa 'l saltiró»; en el vers següent el collector va posar «lo batlle en porte una cabra - y'l rectó en porte un moltó» (però segurament és notació imperfecta per *porti*, i en el primer vers el metre demana esmenar en *no porti un dineró*) (Romllo., 9.10, 11).

¹ AMAlcover va recollir *pari, mari, Jaumi, taulis, escolis*, a Sant Miquel, Castellciutat, Isabarre, Esterri d'Aneu, Alós d'Aneu, StaColQ., Barberà i (només a mig poble) de l'Espluga de Fr.; i, segons referències: «tota la ribera de la Seu, Tuixén, Josa, Fòrnols, Odèn, Ribera de Sió, Alinyà, St. Ramon de la Manresana, les Oluges, Sta. Fe, Ferran, Castellfollit de Riubragós, Cambrils, Cirera, Rauric, Civit, Talavera, Llorac, Biure, Savellà, Aguiló, La Guàrdia, Solivella, Blancafort, Senan, Rocallaura, Forès, Conesa, Rocafort, les Piles, Pira i Pradell», BDLC IV, 227. «La Conca de Barberà, la Segarreta (o sia la comarca de StaColQ.), que pertanyen an els territoris que fan *u* la o àtona, distingeixen en els noms subst. i adj. la *e* àtona final de la *a* àtona, fent-la *i*: *kázə, tēřə*, però *pári, mári, žáumi*, i els plurals fem. *tēřis, dónis, kázis* etc.» (BDLC IV, 205).

Xipellet, V. *xapell* *Xipeta*, V. *xapeta* *Xipeu*, V. *xapeu* *Xipixap*, V. *xec* *Xipixapa*, del cast. JIPI-JAPA, pròpiament nom d'una petita ciutat de l'Equador *Xipixapi*, *xipixerri*, V. *xec* *Xipó*, V. *xapar* *Xipoll*, *xipoll(e)ar*, *xipolleig*, *xipoller*, V. *xopoll* (XOP)

XIPOT, 'xafarderia', *xipotejar*, *xipoter* ross., presos del fr. *chipoter* «vétiller» [c. 1560]; per a l'origen dels quals, veg. Bloch, s. v. *chiffe*, i FEW II, 638b: «Tot lo que a casa se passava, / pel veïnat arreu ho contava, / i, enverinat per les gents xots, / això feia un munt de *xipots*»; «quina és la persona que ha pres la fava? qui és rei / --- / ne van suspectar dos o tres. L'un diu: / —Es, ben segur, aqueixa dona atjada, / que deixa pas mai perdre res, / que amb un mossec se l'ha menjada. / —No —diu l'altre—. Mireu allí, 'queix home vell, / .que mostolla tot sol: és ell—. / Jo pensavi: —Parleu, parleu, gent *xipotera*: / l'atrapareu pas la favera!», Saisset (*Catal. d. R.*, 207; *Perpiny.*, 95).

Xipòtil (Lluçanès, AlCM) o *xipòtol* (Dfa. i PnaVic), *cipòtol* DAG., *sip*: «feixuc de moviments» Lluçanès, PnaVic (AlCM), *supòtil* (AlCM): del cast. CIPOTE 'neci', 'tronc de fusta', amb la terminació adaptada, del tot o en part, a la de *pòtol*; «*xipot*: molt tonto, bobalicon», Lab. 1888.

DERIV.: *Xipotós*.

Xiprell, V. *cipell* (CEP)

XIPRER, del més antic *ciprer* (encara avui val., bal. etc.), extret del més antic *ciprés* (tal com *recer* de

recés), que provenia del ll. tardà *cypressus* (ll. cl. *cupressus*). □ 1.ª doc.: *ciprés*, fi S. XIII, *VidesR*; *ciprer*, 1388; *xiprés*, S. xv; *xiprer*, 1410; *xifrer*, 1865-71 ---.

«Es dit que la crou de Jhesuchrist és de quatre maneres de fustz, so és de palma e de *ciprés* e d'oliver e de cedrus», *VidesR*, f° 109r2, traduint *lignum --- cypressi* (Graesse, 304), però el ms. B, també ross., però de fi del S. XIV, hi posa de *siprer*. En efecte l'InoLC recull ja només un doc. ross. de 1385 on figura *ciprés* (per cert dos cops, i clarament com a singular), però ja el 1388 hi ha «un tenter de fust de *ciprer*»; i, en igual forma, en un de 1398 i en dos de 1390 (era fusta apreciada per fer-ne receptacles de valor, com aquest tinter i les caixetes, en què la documenta AlCM en tres textos del S. xv), i després en un doc. de 1398 i en dos de 1390 (s. v. *ciprer*, no hi ha *xi*). «Preciosos fusts, axí con *siprés* o semblans, qui han bona odor», Eiximenis, *Dones*, 183r1, p. 383.24. També sembla referir-se a l'arbre, a la seva fusta, o a alguna aplicació, la cita de *ciprés* que dona el DAG. (s. v. *xi*.) d'un doc. mallorquí de 1307.

Les dades més antigues de la forma en *xi* són la de *xiprer* de 1410 en l'inventari d'un castell (crec del Princ.) «caxeta de *xiprer*» (R. d'Alòs, *Est. Un. Cat.* 1910, 20) i en el *Decam.* de 1429, un parell de vegades, amb *-s*, però deu ser tots dos cops la *-s* desinencial del plural: «taronges e limoners e *xiprés*» (III, introd., p. 156); i amb *-r* escrita, *xiprers*, a la jornada VI (§ 10, 379.5); AlCM dona altres dues cites de fi S. xv, una vegada *xiprer* i l'altra *xiprés* (que podria ser singular). No hi ha cap raó per atribuir la *xi*-a influència italiana, puix que aquest canvi de la sibilant en *š*- o *č*- es produeix a cada pas en la nostra llengua; i quan segueix *i*, és en massa: *xiular*, *xisclar*, *xingló*, *veixiga*, *veixina*, *XIFRA* i els altres que he citat en aquest article.

És clar que la creació d'un singular *xiprer*, *ci*- en lloc de *xiprés* o *ciprés*, és de la mateixa índole analògica que la de *recer* < *recés* RECESSUS, i que en aquest cas era fatal a causa de la quantitat innombrable dels noms de plantes i arbres en *-er*, plural *-ers* pron. *-és* des de l'E. Mj. (*olivés* que ja hem vist en les cites precedents, *llorés*, *morés*, *pomés* etc.). Tal com en *recer* o en *xiular*, es mantingueren, però, parcialment les formes etimològiques (*recés*, *siular*), amb caràcter més o menys dialectal; AlCM dona cites de *ciprés* sing. en el val. AntCanals i en un doc. mall. de 1309 etc., també una de *siprer* S. xv.

Però és ja la forma moderna, en un o en tots dos detalls, la que recull la tradició lexicogràfica, des del principi: «*ciprer*: *xipres*» al *Vocabulari Català-Aleman*y de 1502 (de lèxic extrem-occidental); o també OPou (*ciprer*, *ThPu.*, 52); però ja Busa, 1507, que és lèxic de cap al centre del Princ., s'aparta del *ciprés* del seu patró Nebrixa (1495) posant «*xiprer*, arbre conegut: *cupressus*; *xiprer*: *cyparissus*», i a aquesta forma s'atenen els seguidors DT^o, Belv., Lab. etc.

La variant en *ci*- restà en les regions extremes, fins amb caràcter literari. «--- / Quan la claror darrera / ⁶⁰ daura'ls penyals ab moridora ullada / --- / llavors,